

«Minutten» - Hans Jacob Grøgaard

Et hundreårsminne

I dag 25 september 2009 er det 100 år siden Hans Jacob Grøgaard, han som skal ha vært «Minutten» i Knut Hamsuns roman «Mysterier» døde.

Ifølge dr. philos. Lars Frode Larsen (side 298) forklarer Hamsun til litteraturkritikeren Edvard Brandes at han i dette tilfellet har brukt en levende modell fra Lillesand, hr. Grøgaard. Knut Hamsun oppholdt seg i Lillesand sommeren og høsten 1890. Det var her han møtte «Minutten», Hans Jacob Grøgaard.

Hvem var så «Minutten» Hans Jacob Grøgaard?

Hans bestefar het også Hans Jacob Grøgaard. Han var sogneprest til Vestre Moland og Høvåg fra 1811 til 1823 da han flyttet til Bergen. Han blir omtalt som en av opplysningstidens fremste menn. Presten representerte Nedenes Amt på Eidsvold i 1814 og tilhørte unionspartiet. Gabriel Scott beskriver sognepresten som meget mild og vennlig i romanen «Storebror».

Han var meget musikalsk begavet

Prestens sønn, far til Hans Jacob, Johannes Grøgaard, var født i 1798 i Øyestad. I sin ungdom hadde han vært til sjøs og han hadde vært ute for å lære handel.

I slutten av 1820-årene etablerte han seg som handelsmann i Nygårdsgaten og bygget det hus som i dag er Lillesand By- og Sjøfartsmuseum. I tillegg drev han trelasthandel, rederivirksomhet og skipsverft.

Johannes Grøgaard var en av stifterne av Lillesands Sparebank i 1852. Han giftet seg med Jacobine Parnemann og i ekteskapet kom barna:

- 1835: Hans Jacob som i denne artikkelen blir omtalt som «Minutten»
- 1837: Konrad Claudius som døde allerede i 1858.
- 1855: Johan Peter som giftet seg og fikk barna Johannes og Margit. Han gikk bort i 1882.

Kirkebok for Vestre Moland for året 1852, 10. oktober viser at de to brødre Grøgaard ble konfirmeret samtidig.

- Hans Jacob Grøgaard Fød 18. Des 1835 Dpt 3. Mai 1836
 - Conrad Claudius Christian Grøgaard Fød 28. Aug. 1837 Dpt 28. April 1838
- Begge brødre får følgende skussmål: Kristendoms. Flid og Opførsel: *Meget god.*

Ifølge folketellingen for 1865 fantes det i husholdningen Grøgaard foruten ekteparet og de to sønnene, tjenestefolk, 10 kuer, 3 hester, 2 fæ og 1 gjed.

Hans Jacob var da 30 år gammel og titulert sjømann. Det er fortalt at han hadde vært ute med et av familiens skip og der hadde vært utsatt for en ulykke. Dette kan være grunnen til at han senere ble ute av stand til å

HJEM: Her på Øvre Tingsaker bodde Hans Jacob Grøgaard hos familien Peersen fra 1890 til sin død 25. september 1909.

arbeide slik som det var ventet av ham og at han ble betraktet som en stakkarlig person.

I folketellingen for 1875 ser vi at Hans Jacob fremdeles bodde i sine foreldres husstand, han var da 40 år gammel og hans stillingsbetegnelse var handelsbetjent. Den samme tittel hadde hans bror Johan Peter som da var 20 år gammel.

Hans Jacob hadde ikke arvet farens forretningstalent. Når det kom kunder inn i kramboden i Nygårdsgaten, skal Hans Jacob ha sagt noe slikt som «Far er ikke inne og jeg kan ikke ekspedere.» Selv om han ikke hadde anlegg verken i praktisk eller teoretisk retning ble, det fortalt at han var meget musikalsk begavet. Han spilte både klaver og violon.

Faren, Johannes Grøgaard, gikk bort i 1878 og fru Grøgaard, moren, noen år senere.

Presten Lauritz Koren, som var en slektning skrev i sin dagbok: «Hva skal det bli til med den stakkels Gut?» Ja, hva ble det til?

Hans Jacob var 43 år gammel da faren døde. Det fortelles at han i 1890, den sommeren Knut Hamsun bodde i jomfru Gulbrandsens hotel nåværende Fjeldals hus, også bodde her.

I «Mysterier» hvor hovedpersonen Johan Nilsen Nagel møter «Minutten» kan det leses: Nagel: «Har De nogensinde drukket champagne? Ja, det har De naturligvis.» «Ja, for mange, mange år siden, i mine foreldres sølvbryllup, da drak jeg champagne.»

Dette sølvbryllupet har nok funnet sted i Nygårdsgaten 1 i 1857 i den bygning som nå er Lillesand By- og Sjøfartsmuseum.

Ifølge folketellingen for 1890 som ble ført ved årsskiftet 1890/91 finnes følgende: Tingsaker øvre: Hans Jacob Grøgaard loggerende - intet Erhverv - forsørges av Grosserer i Christiania?

Denne grosserer er hans slektning, en av brødrene Langgaard, som drev betydelige forretningsvirksomheter i Christiania.

DØDSANNONSEN: Det er i dag 100 år siden Hans Jacob Grøgaard døde.

For å gi et bilde av personen Hans Jacob Grøgaard slik som samtiden og befolkningen på stedet så på ham synes jeg det på denne dag er passende å gjengi en artikkel som Meta Hansen skrev i Lillesands Posten 25. januar 1963.

Alvhild Gulbrandson

BYVANDRING: Berit Eide Johnsen og Alvhild Gulbrandson var guider under sommerens byvandring i Hamsuns fotspor. Her er de fotografert på balkongen til Fjeldal, som i sin tid var jomfru Gulbrandsens hotel - stedet der Knut Hamsun møtte «Minutten».

Kilder:

Folketelling Lillesand 1865 og 1875.
Folketelling Vestre Moland 1900.
Kirkebok for Vestre Moland 1852.
Lillesands Posten 28. sept. 1909.
Lillesands Posten 25. januar 1963.
Kjell Rosenberg. Lillesand Historie Lillesand 1990.
Lars Frode Larsen. Tilværelsens Ud-

OPPVEKST: I slutten av 1820-årene etablerte faren til Hans Jacob Grøgaard seg som handelsmann i Nygårdsgaten og bygget det hus som i dag er Lillesand By- og Sjøfartsmuseum, hvor «Minutten» vokste opp.

«Minutten»

Fra Lillesands-Posten 25. januar 1963:

● Hvor tydelig jeg ser ham for meg. Den magre, litt foroverbøyede skikkelse i en gammeldags bonjour og springstøvler. Han var «litt til en side» som danskene sier, og ble derfor drevet igjen med, kanskje ikke alltid så ondskapsfullt ment. Navnet «Minutten» hadde han fått fordi han alltid hadde has-terverk. Når han kom inn i en butikk og der var flere kunder tilstede, ga han dem gjerne 10 øre hver for å bli fortere ekspedert.

Jeg tror det kom av at han var engstelig når han kom til byen for da var barna alltid etter ham og ertet ham. De ropte; «Basselisken bak disken».

Mine foreldre var flyttet hit fra Kristiania som byen dengang het, og jeg var i 14 års alderen. Gjennom «Guldet», en kone som gikk rundt i husene og hjalp til ved festlige anledninger, hadde jeg fått vite at denne underlige mannen var sønn av den mektige kjøpmann og trelasthandleren Johannes Grøgaard. «Minutten» var oppkalt etter ham. Hun fortalte at hun hadde tjent i hans hjem, det flotteste hus i byen, da hun var 16 år og «Minutten» var omtrent jevnaldrende med henne. En dag var han løpet i bare skjorten ned til bryggen og hun ble sendt for å hente ham hjem og syns selvfølgelig det var veldig flaut.

Når en fikk høre hvor strengt han og hans bror ble oppdraget kan en forstå at en gutt kunde gjøre oppror. Fru Grøgaard var en meget streng og myndig da-

me og tillot ikke guttene å være sammen med hvem som helst, de omgikk bare de «conditjonsrede». «Guldet» måtte gå og passe dem, men hun skulle ikke ligge på latsiden, hun skulle ha strikkesøyet med.

Det var ingen lek å ha tjeneste i herskaphuset dengang. Pike-ene måtte ligge under kjøkkenbenken og stå opp klokken fem. De måtte gå på strøppelesten for ikke å forstyrre, og når så fru- en satt ferdig og pyntet i stuen og «tyendet» kom inn, viftet hun seg med sitt kniplingslometørkle og sa: «I er silde!» – Samme mat som familien fikk de ikke, derfor hendte det at de satte hakk i pøl-sene forat det skulle se ut som om rottene had-

de spist av dem. I dette fornemme hjemmet vokste «Minutten» opp. Grøgaard hadde sitt «landsted» på «Kalvild» og når vognen sto ferdig for å kjøre foreldrene dit ble «Minutten» satt til å ekspedere i forretningen, men såsnart vognen var forsvunnet snek han seg inn i stuen, der sto det taffelformede klaveret og der spilte han og drømte seg bort fra hele verden. Hørte han bjellen i butikken løp han bare ut og sa: «Dere får vente til far er tilbake, jeg har ikke tid til å ekspedere.»

Da jeg fikk vite at han kunne spille, hadde jeg lyst til å høre ham. Han bodde da vi kom til byen på Øvre Tingsaker, og hans fetter tobakksfabrikant Conrad langgaard, betalte for ham. Det gikk nemlig helt ut for familien. Faren gikk faliitt og broren utvandret til Amerika. En dag jeg møtte «Minutten», tok jeg mot

til meg og spurte om han ville spille for meg. Han ble øyeblikkelig i fyr og flamme – jo det skulle være ham en stor fornøyelse. Han viste meg opp i sin stue, og der sto hans elskede klaver. Han satte seg øyeblikkelig til å spille. Fingrene fløy bortover tangentene, han stirret betatt opp i taket, fra den lange, spisse nesen hang en dråpe som jeg spent ventet skulle falle ned på tangentene. Jeg hadde inntrykk av at han var takknemlig over å ha en tilhører, og ble rørt da han etterpå grep begge mine hender og takket meg.

Selvom hans fremførelse, som vesentlig besto i fingerferdighet, ikke akkurat virket betagende, gikk jeg ofte opp til ham, men tankelos jentunge som jeg var, hadde jeg mest interesse av nesedråpen. Siden har jeg ofte angret på at jeg ikke fant på noe å glede ham med.

Jeg har senere forsøkt å finne mere ut om hans liv. Han må ha tatt undervisning i musikk. Jeg kan huske han engang sa at Mozart var hans yndlingskomponist og det viste jo at han forsto å verdsette virkelig klassisk musikk. Han skrot også av at han kunne alle Beethovens sonater utenatt. Mindre kunne ikke gjøre det!

På gården hvor han bodde, hadde de en hest som han var veldig glad i. Den hadde det stolte navnet «Minerva». Det hendte han kom ridende på den til byen som en annen «Don Quichote». Da var guttebanden etter ham igjen. De kastet sten etter hesten og laget den på alle måter. Han ba dem da skåne den og ga dem penger for å få dem bort. Det var i det hele tatt karakteristisk for ham, at han ikke kunne forsvare seg. Dertil var han for fintføle-

de. Familien han bodde hos, ble svært glad i ham. Han var alltid

elskverdig og hensynsfull. Hver jul kom der en stor kasse til ham fra fetteren Conrad Langgaard. Den inneholdt julegodter og noter. Det var en stor opplevelse når denne gaven kom, og han satte seg straks til å skrive takkebrev.

Etter de opplysninger jeg har fått om «Minutten», er det uforståelig at Hamsun kunne gi en så feilaktig skildring av ham i «Mysterier». Her blir han også nevnt under fullt navn. Han leste boken, og tok seg svært nær av den, fortelles det. Hans Jakob Grøgaard bodde nemlig hos en Jomfru Gulbrandsen, som hadde pensjonat her, og der bodde Hamsun på den tid. I huset ved siden av lå Tollboden, og den beskrivelsen Hamsun der gir av «Minutten», og sørlendingene, er helt uforståelig for oss som bor her og kjenner forholdene. Aldri ville folk her oppføre seg slik som Hamsun skildrer dem.

Hos Jomfru Gulbrandsen bodde «Minutten» helt til han døde, så det tyder ikke på at han var vanskelig å omgås. Han vanket hos de beste familier, og når der var stort ball på Møglestu hos den Madame Stenersen, ble han alltid anmodet om å stille til dans. Det bød ham meget imot da han bare likte å spille klassisk musikk, men av hensynsfullhet ville han ikke unnså seg.

Min hensikt med denne lille beretning er å gi et mere sympatisk bilde av en stakkars ulykkelig sørling, og det er et gledelig tidens tegn at der nå blir tatt hånd om de evnsvake i vår urolige og opprevne tid.

Tilslutt vil jeg si som Runeberg i Sven Dufva: «Ett dårlig hufvud hadde han, men hjertet det var godt.»

Meta Hansen